

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

en Van Doornik memoreerden de vorig jaar overleden Marleen Diekmann die deze methode heeft ontwikkeld (Diekmann, 2005). Elke keer weer is het fascinerend dat in korte tijd de dilemma's van de cliënt – dit keer ook die van de therapeut – zichtbaar kunnen worden gemaakt en dat de keuze van de opstelling van de poppetjes veel verduidelijkt. Al snel ontstond er een discussie over de vraag wanneer het delen van de tegenoverdracht met je cliënt functioneel kan zijn in de therapie. Met deze 'taal' erbij is het neerzetten van de tegenoverdracht een kans op meer transparantie in de therapie.

De inhoud van de presentaties van deze middag waren voor mij niet nieuw, maar May Michielsen zette de misverstanden en verwarring rond de contextuele therapie goed op een rijtje. Kitlyn Tjin A Djie liet zien welke intergenerationele consequen-

ties de theorie van Nagy vaak buiten ons gezichtsveld in vele andere culturen kan inhouden. Ten slotte maakten Els Ydo en Ady van Doornik het af door middel van de duplo-poppetjes. Met hulp van die poppetjes illustreerden ze de intergenerationele verbondenheid van zowel de cliënt als de hulpverlener zelf.

Liesbeth van der Leeuw

Literatuur

- Diekmann, M. (2005). Scheiden en verbinden met 'een taal erbij'. *Systeemtherapie* 17 (2), 68-82.
- Rhijn, A. van & Meulink-Korf, H. (1998). *De context en de ander: Nagy herlezen in het spoor van Levinas met het oog op pastoraat*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- Tjin A Djie, K. (2007). *Beschermjassen; transculturele hulp aan familie*. Assen: Van Gorcum.

Het landschap van de klacht: narratieve therapie met kinderen en hun gezinnen

Studiedag sectie Kinderen en Jeugd van de NVRG, 23 november 2007, Zonnehuizen, Zeist

De halfjaarlijkse studiedag van de sectie Kinderen en Jeugd richtte zich deze keer op de mogelijkheden van de narratieve benadering in gezinstherapie met jonge kinderen. Ongeveer 45 mensen waren naar Zeist gekomen, waar ze werden ontvangen door

Zonnehuizen Kind en Jeugd. Dit is een van oorsprong antroposofische GGZ-instelling voor kinderen en jeugd die reguliere methodieken gebruikt, waarbij antroposofische gezichtspunten en behandelingen aanvullend kunnen worden ingezet.

Als start van de dag presenteerde de sectie Systeemtherapie van Zonnehuizen zichzelf. In de lijn van het thema van de dag gebeurde dat in de vorm van drie verhalen, van respectievelijk Veronique Limpens, Robert van Hennik en ondergetekende, allen als systeemtherapeut werkzaam bij de poliklinieken van Zonnehuizen. De vignetten illustreerden hoe de narratieve benadering hier in praktijk wordt gebracht en schiepen een mooie sfeer- en plaatsbepaling voor deze studiedag.

De rest van de dag was aan de inleiders, Jan Olthof en zijn werk- en levenspartner Paulien Kuipers. Gezamenlijk namen de inleiders ons mee in een landschap van betekenissen, van manieren van communiceren, van verder en anders kijken. Geïnspireerd als Olthof is door Franse denkers, stelt hij taal centraal. In de gekozen woorden zelf zit het probleem en ook vaak de uitweg verscholen. In elk woord liggen alle eerdere betekenissen en gebruiken van dat woord nog steeds ingebed, “Woorden vergeten nooit waar ze geweest zijn”. Wie een woord gebruikt, verwijst – wellicht via een collectief onbewuste – ook naar deze andere betekenislagen en is daarmee wijzer dan zij zelf weet.

Olthof en Kuipers illustreerden dit met veel voorbeelden – de rijke casuïstiek was een sterk punt van de dag. Zo vertelden ze over een man die zei dat hij ‘met de schrik was vrijgekomen’ na een traumatisch ongeluk. Waarna de therapie zich erop kon richten dat hij zónder de schrik

– die inderdaad nog in hem zat – vrij kon zijn. Dikwijls raadplegen Olthof en Kuipers tijdens een therapie het etymologisch woordenboek. Het was een doorbraak in een therapie van een gescheiden vrouw die haar ex-man niet kon vergeven voor wat hij hun dochter had aangedaan, toen bleek dat ‘vergeven’ de betekenis ontgiffen in zich draagt.

Wat naar mijn gevoel in de schoonheid van dergelijke exercities en het enthousiasme van de therapeuten iets onderbelicht bleef, is de noodzaak om het eigenaar-zijn van de cliënt van

zijn eigen teksten en betekenissen voorop te laten staan. In sommige van de casussen, vooral in enkele die Paulien Kuipers later op de dag vertelde, schemerde toch iets door van de therapeut als de expert in betekenisgeving, die daarmee het probleem op miraculeuze wijze oplost. Ongetwijfeld is dat niet de bedoeling van Olthof en Kuipers, maar hun strategieën om die positie te vermijden kwamen wat weinig aan bod. Of mag een therapeut toch best wat beter betekenis kunnen geven dan haar cliënt, zolang dat stoelt op meesterschap in kijken en luisteren – wat voor Olthof en Kuipers zeker geldt?

Niet alleen woorden dragen betekenislagen in zich die wijsheid over probleem en oplossing bevatten. Ook in de verschijningsvorm van het probleem kan deze informatie liggen. Volgens Paulien Kuipers past elk probleem precies op de veroor-

**... woorden vergeten
nooit waar ze
geweest zijn ...**

zakende situatie. Bij een jongetje dat altijd naast de WC plaste, bleek dat vader vertrokken was vanwege een relatie met een ander. Door ook 'naast de pot te pissen' bracht het kind vader weer terug in huis. Tessa die 's avonds niet 'over de gang' durfde, bleek een moeder te hebben die veel last had van alle overgangen in haar leven. Zelf kon ik me voorstellen dat deze manier van betekenis geven niet voor alle cliënten werkt. Als echter wordt losgelaten dat de therapeut in deze voorbeelden de 'werkelijke betekenis' achter het probleem heeft ontdekt, wordt dit alles meer een creatief spel met betekenissen dat, indien gezamenlijk gespeeld, een grote verrijking voor het gezin kan opleveren.

Mooi en sympathiek vond ik Kuipers uitspraak "Leg je papieren opzij, en kijk". Kuipers schetste hoe – geheel voorbijgaand aan de gebruikelijke intakesystematiek van vragenlijsten en anamneses – een kind vaak al in de eerste minuten zelf de problematiek in beeld brengt. Bijvoorbeeld het kind dat direct naar het stopcontact loopt en er iets in wil stoppen. In het gezin blijkt een groot gebrek aan onderling contact te bestaan, waar het kind onder lijdt. Op het moment dat er woorden komen bij dit beeld, begint de oplossing. Taal is volgens Kuipers en Olt-hof altijd de oplossing.

In de middag werkten de sprekers hun visie op het kind verder uit. Al als baby is het

kind er, als volledig wezen met eigen verlangens en verwachtingen. Het kind 'weet'. Dit wetende kind is voor Kuipers en Olt-hof noodzakelijkerwijs een volstrekt volwaardige deelnemer aan het therapeutische proces. Al voor de geboorte, wellicht zelfs al voor de bevruchting, heeft het kind een eigenheid. In filmopnames van bevruchting is goed te zien dat een eikel niet zomaar de eerst aanwezige zaadcel opneemt. Er lijkt een derde kracht werkzaam, die bepaalt welke zaadcel door deze eikel opgenomen wordt, welke bevruchte eikel zich in de baarmoederwand zal nestelen.

Het zo in de wereld getreden kind begeeft zich op een weg naar autonomie, waarin het knippen van de navelstreng, de overgang van borstvoeding naar andere voeding enzovoort, belangrijke stappen zijn. In dit proces van verzelfstandiging kan het kind verstrikt raken door processen in het gezin. Bijvoorbeeld als het eigen weten niet klopt met wat het kind wordt verteld. Zo zal Kuipers bij een vastgelopen kind pleiten voor openheid over familiegeheimen, waardoor de blokkades bij het kind verdwijnen. Ook een baby kan de waarheid worden verteld – het gaat dan niet om de woorden die de baby hoort (die kent hij nog niet) en ook niet om de toon; het is de waarachtigheid en de waarheid die het kind opvangt en die zijn verstrikttheid opheffen. Kuipers ondersteunt haar cliënten hierbij. Vaak stelt zij zelf de woorden op, die de ouders dan naar hun kind uitspreken. En op het moment dat de knoop

***... al voor de
geboorte heeft het
kind eigenheid ...***

los is, doordat de juiste woorden gesproken zijn, vallen de kinderen vaak als een blok in slaap.

Tot slot nam Olthof weer het woord met enkele mooie beelden die mij zeer bruikbaar leken als richtsnoer in het – zoals hij het omschreef – “moeilijke maar avontuurlijke en mooie vak” van systeemtherapeut. Ten eerste het beeld van ‘het derde’, een derde factor die een patstelling of strijd tussen twee gezinsleden, of twee andere grootheden, vlot kan trekken. Een van de taken van de systeemtherapeut is om dat derde te creëren. Met een Babouchka-poppetje, met een woord, een beeld of een verhaal. Maar vaak er als therapeut voor zelf op de stoel van het derde terecht te komen. Want dan word je onderdeel van de problematiek en kom je vast te zitten. Het idee van het derde dat speelruimte schept, doet denken aan het proces van externaliseren dat zo centraal staat in narratieve therapie, maar op deze dag niet werd genoemd. Het derde van Olthof lijkt echter een ruimer, lossere en wellicht ook speelsere begrip. Erg mooi was tot slot zijn beeld van de therapie die voor de problematiek een kader vormt

– als de lijst om een schilderij – met daarin (net als bij een schilderij) een verdwijnpunt. Alle lijnen van de therapie leiden naar dat verdwijnpunt – het kader schept daarmee de lijnen waarlangs het probleem gaat verdwijnen.

Niet alleen de inhoud maar ook de oprechte, ontspannen en vrije manier van presenteren van de inleiders droeg bij aan het rijke gevoel waarmee velen van ons de zaal verlieten. Al met al een waardevolle studiedag, in de sfeervolle antroposofische Rafaëlzaal van Zonnehuizen Kind en Jeugd.

Saskia Everts

Literatuur

- Olthof, J. & Vermetten, E. (1994). *De mens als verhaal, narratieve strategieën in psychotherapie voor kinderen en volwassenen*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Olthof, J. & Kuipers, P. (2005). Het landschap van de klacht. In: Ellen Reijmers, Lieve Cottyn & Mieke Faes, *Spelen met werkelijkheden. Systeemtheoretische psychotherapie met kinderen en jongeren*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

